

Žan-Pol Didijeloran

Čitač
iz voza
u 6.27

Prevela s francuskog
Gordana Breberina

■ Laguna ■

Naslov originala

Jean-Paul Didierlaurent
LE LISEUR DU 6H27

Copyright © Editions AU DIABLE VAUVERT, Paris 2014
Published by arrangement with Lester Literary Agency

Translation copyright © 2018 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

*Sabini,
bez koje ne bi bilo ove knjige,*

*mom ocu,
koji svojim nevidljivim prisustvom
nastavlja da mi udahnuje svoju večnu ljubav,*

Kolet i njenoj neprolaznoj podršci.

1

Neki se rađaju gluvi, nemi ili slepi. Neki prvi put zaplaču unakarađeni ružnom zrikavošću, zečjom usnom ili angiomom posred lica. Dešava se opet da neki dođu na svet sa bangavim stopalom, pa čak i sa udom koji je mrtav i pre nego što je živio. Kad je Gilen Vinjol započeo život, jedino breme bio mu je nesrećni spunerizam* koji je nastajao iz spoja njegovog prezimena i imena: Vilen Ginjol,** loša igra reči koja mu je odjekivala u ušima otkako je zakoračio u život i koja ga nikad više nije napustila.

* Nehotična zamena glasova (obično početnih suglasnika) u dve reči. Od engl. *spoonerism*, prema imenu oksfordskog sveštenika Spunera, koji je bio poznat po takvim omaškama. (Prim. prev.)

** *Vilain Guignol* – ružna lutka. (Prim. prev.)

* * *

Njegovi roditelji se nisu obazirali na imena iz poštanskog kalendara za tu 1976. godinu i opredelili su se za ime „Gilen“, koje se pojavilo niotkuda, ne pomislivši ni na tren na katastrofalne posledice svog postupka. Začudo i uprkos često jakoj znatiželji, nikad se nije usudio da ih pita zašto su tako odlučili. Možda iz straha da bi ih doveo u nepriliku. I svakako iz straha da ga ne razočara banalnost odgovora. Ponekad je voleo da zamišlja kakav bi mu bio život da su ga nazvali Lika, Gzavije ili Igo. Bio bi srećan čak i sa imenom Žislen. Žislen Vinjol, pravo ime u kome bi mogao da se formira kao ličnost, tela i duha zaklonjenih iza četiri bezazlena sloga. Umesto toga, morao je da provede detinjstvo sa tim ubojitim spunerizmom koji se nije odvajao od njega: Vilen Ginjol. Na kraju je, za trideset šest godina života, naučio da bude neupadljiv, da postane nevidljiv kako ne bi više izazivao smeh i šale koji bi neminovno zapljuštali čim bi ga primetili. Da ne bude ni lep, ni ružan, ni debeo, ni mršav. Nego samo nejasna silueta koja se nazire na rubu vidnog polja. Da se stopi sa predelom toliko da se odrekne samog sebe kako bi ostao neko tamo mesto koje nikad nismo posetili. Svih tih godina Gilen Vinjol naprosto nije više postojao, osim tu, na tom zlosrećnom železničkom peronu po kome je radnim danima koraćao svakog jutra.

Svakoga dana u isto vreme on je tu čekaao prigradski voz, stojeći sa oba stopala na beloj liniji, granici zone koja nije smela da se prekorači zbog opasnosti da se padne na prugu. Ta beznačajna linija iscrtana na betonu imala je neobično umirujuće dejstvo na njega. Ovde su, kao nekom čarolijom, nestajali mirisi klanice koji su mu stalno lebdeli u glavi. I tih nekoliko minuta pre dolaska voza gazio ju je kao da hoće da se stopi s njom, svestan da je to samo iluzorno odlaganje, da od varvarstva koje ga je čekalo tamo, iza horizonta, može da pobegne samo ako napusti tu liniju na kojoj se glupo prebacivao s noge na nogu i ako se vrati kući. Da, bilo bi dovoljno da jednostavno odustane, vrati se u svoj krevet i šćućuri u još mlakom udubljenju koje je njegovo telo napravilo preko noći. Da spava kako bi pobegao. Na kraju bi se, međutim, mladi čovek uvek pomirio sa sudbinom, ostao na beloj liniji i slušao kako se grupica redovnih putnika tiska iza njega, dok su se pogledi spuštali na njegov potiljak izazivajući blago peckanje, koje ga je podsećalo da je još živ. S godinama su ostali putnici počeli da pokazuju prema njemu ono popustljivo poštovanje s kojim se odnosimo prema simpatičnim osobenjacija. Gilen je bio predah koji bi ih tokom tih dvadeset minuta, koliko je trajalo putovanje, na neko vreme otrgao od dnevne jednoličnosti.

2

Voz stade uz peron uz škripu kočnica. Gilen se s teškom mukom odvoji od bele linije i pope sklopivim stepenicama. Čekalo ga je tesno pomoćno sedište desno od vrata. Više je voleo tvrdoću narandžastog sedišta na spuštanje od mekoće klupa. S vremenom je pomoćno sedište postalo sastavni deo rituala. U činu spuštanja pomoćnog sedišta bilo je nečeg simboličnog što ga je umirivalo. Dok je vagon kretao, on izvadi kartonsku fasciklu iz kožne tašne za dokumenta koja je uvek bila uz njega. Pažljivo je odškrinu i omirisa prvi list, ubačen između dva svetloružičasta upijajuća papira. Polupocepani list pelira obrezan u gornjem levom uglu klatio se između njegovih prstiju. To je bila stranica knjige formata 13 x 20. Mladi čovek je pažljivo osmotri, pa je ponovo položi

na upijajući papir. U vozu postepeno zavlada tišina. Povremeno bi se razleglo poneko prekorno „pst“ kako bi utihnuli razgovori koji nikako da se završe. A onda, kao i svakog jutra, pošto je poslednji put pročistio grlo, Gilen krenu da čita naglas:

„Oduzeto i nemo od zaprepašćenja, dete je gledalo kao hipnotisano životinju koja se trzala, okačena na vratima ambara. Čovek primaknu ruku guši koja je podrhtavala. Oštro sečivo se bešumno zari u belo krzno i topli gejzir šiknu iz rane, poprskavši mu zglob skerletnim kapljicama. Otac, rukava podvrnutih do laktova, zaseče krzno u nekoliko preciznih poteza. Onda snažnim šakama polako povuče krzno, koje krenu da klizi kao obična čarapa. Tada se pojavi, potpuno ogoljeno, sitno i mišićavo telo zeca, koje se još pušilo od okončanog života. Glava se klatila, ružna i bez mesa, sa dva izbuljena oka koja su zurila u prazno bez trunke prekora.“

Dok se svitanje razbijalo o zamagljena prozorska okna, tekst je isticao iz njegovih usta u dugom, tankom mlazu slogova, sporadično prekidanom pauzama koje je ispunjavao zvuk voza u pokretu. On je za sve prisutne putnike bio čitač, čudak koji svakog radnog dana razgovetno i glasno pročita nekoliko

stranica koje je izvadio iz tašne. Radilo se o međusobno nepovezanim odlomcima iz knjiga. Deo kulinarskog recepta mogao je da se nađe pored četrdeset osme strane poslednjeg dobitnika Gonkurove nagrade, odlomak iz kriminalističkog romana mogao je da dođe posle stranice neke knjige iz istorije. Gilen nije mario za sadržaj. Njemu je bio važan sam čin čitanja. Tekstove je govorio sa istom strastvenom prilježnošću. I čarolija je svaki put delovala. Odvajajući se od njegovih usana, reči su odnosile sa sobom malo onog gađenja koje ga je gušilo dok se približavao fabrici:

„Oštrica noža najzad otvori vrata tajne. Otac dugim zasekom raspori trbuh životinje i ona izbljuva drob koja se pušila. Brojanice od utrobe ispadoše napolje, kao da im se žurilo da izađu iz tih grudi u kojima su bile zatočene. Od zeca je sada ostalo samo okrvavljeno telašće umotano u kuhinjsku krpu. Narednih dana pojavi se novi zec. Još jedna bela krznena lopatica koja je skakutala u toplom kavezu, sa istim onim krvavocrvenim očima koje su posmatrale dete s one strane kraljevstva mrtvih.“

I ne podigavši glavu, Gilen pažljivo uze drugi list:

„Ljudi instinktivno zabiše lice u zemlju, sa snažnom željom da pobegnu, da beže sve dublje u tu zaštitničku

zemlju. Neki su golim rukama dubili crnicu, kao pomahnitali psi. Drugi su, sklupčavši se, nudili svoje krhke kičme šrapnelima koji su prštali sa svih strana. Svi su se skupili, gonjeni iskonskim refleksom. Svi osim Jozefa, Jozefa koji je ostao da stoji usred haosa i koji je budalasto zagrlio stablo velike bele breze ispred sebe. Kroz pukotine što su mu šarale stablo, drvo je ispuštalo gustu smolu, krupne suze od biljnih sokova koji su najpre izbijali na površinu u graškama, a zatim se polako slivali. Drvo se praznilo, isto kao Jozef, kome je vrela mokraća tekla niz butine. Sa svakom novom eksplozijom, breza bi zatreperila uz njegov obraz, zadrhtala u njegovom zagrljaju.“

Mladi čovek pregleda desetak stranica koje je izvadio iz tašne pre nego što je voz stigao u stanicu. Dok je na njegovom nepcu nestajao otisak poslednjih izgovorenih reči, on osmotri, prvi put otkako je ušao u voz, ostale putnike. Kao i obično, na licima otkri razočaranje, pa čak i tugu. To je trajalo samo tren. Vagon se brzo isprazni. On takođe ustade. Sedište odsečno škljocnu dok se sklapalo. Poslednja klapna. Jedna sredovečna žena diskretno mu šapnu „hvala“. Gilen joj se nasmeši. Kako da im objasni da to ne radi zbog njih? Reznirano napusti toplotu vagona, ostavivši iza sebe stranice za taj dan. Voleo je

da zna da su tu, pažljivo gurnute između sedišta i naslona pomoćne stolice, daleko od razorne buke kojoj su umakle. Kiša se napolju pojačala. Kao i svaki put kada bi se približio fabrici, u glavi mu odjeknu hrapavi glas starog Đuzepea. „Nisi ti stvoren za to, dečko. Ti to još ne uviđaš, ali nisi ti stvoren za to!“ Matori, kome je jedino vrhunsko crno vino ulivalo hrabrost da nastavi, znao je o čemu govori. Gilen ga nije slušao, naivno verujući da će rutina na kraju sve srediti. Da će mu preplaviti život poput jesenje magle i umrtviti misli. Ali uprkos godinama, mučnina mu je i dalje jurišala na grlo svaki put kada bi ugledao ogroman prljavi i oguljeni zid oko fabrike. Iza njega je bila Stvar, dobro zaklonjena od pogleda. Stvar koja ga je čekala.

3

Vratanca mu neprijatno zacvileše u ušima kad ih je gurnuo da uđe u fabrički krug. Škripa otrgnu čuvara od čitanja. Zbog upornog prelistavanja, obnovljeno izdanje Rasinovog *Britanika* iz 1936. koje je držao u rukama ličilo je na ranjenu pticu. Gilen se pitao napušta li Ivon Grember ponekad svoju kućicu. Činilo se da taj čičica uopšte ne haje za neudobnost šatora velikog tri sa dva metra u kome je duvalo sa svih strana, samo ako je uvek s njim velika plastična kutija u kojoj su bile smeštene njegove knjige. Klasično pozorište je bilo jedina prava ljubav u njegovom pedesetdevetogodišnjem životu i neretko je, između dva dovoza, igrao ulogu Don Dijega ili umotavao poprse u togu zamišljenog Pira i mlatarao velikim rukama u svom majušnom skloništu, napuštajući,

na onoliko vremena koliko traje tirada, tu neslavnu ulogu za koju su ga bedno plaćali i koja se sastojala u podizanju i spuštanju crveno-bele rampe na ulazu u fabriku. Uvek uredno obučen, kao iz kutije, taj čovek je posebnu pažnju posvećivao održavanju brkova koji su mu krasili gornju usnu tankom crtom i nije propuštao priliku da citira velikog Sirana: „Da, reči su fine, kad su brci fini!“* Čim je otkrio aleksandrinac, Ivon Grember se zaljubio u njega. Usrdno i ver- no služenje tom stihu od dvanaest slogova postalo je njegova jedina misija na Zemlji. Gilen je voleo Ivona zbog njegovog ludila. Zbog toga, a možda i zato što je bio jedan od retkih koji nisu podlegli iskušenju da ga zovu Vilen Ginjol. „Dobar dan, Ivone.“

„Dobar dan, dečko.“ Kao i Đuzepe, ni on nikad nije uspeo da ga oslovi drugačije nego tom imeni- com. „Debeli i glupan su već tamo.“ Ivon bi mu ih uvek servirao tim redosledom, a ne obrnuto. Prvo debeli, pa glupan. Kad nije govorio u aleksandrinci- ma, čuvar se izražavao kratkim rečenicama, ne zato što je bio škrt na rečima, već zato što je radije čuvao glas za jedino na šta ga je, po njegovom mišljenju, istinski vredelo trošiti: za dvanaesterac. Dok se Gilen

* Stih iz *Sirana de Beržeraka* Edmona Rostana naveden je prema prevodu Milana Dimovića, Novinsko-izdavačko preduzeće, Beograd, 1960. (Prim. prev.)

udaljvao u pravcu ogromnog limenog hangara, Ivon dobaci za njim dva stiha koja je sam sročio:

„Strašan dažd se stušti i u krov nam bije,
Oh, gle kako pljušti, kakvu tajnu krije?“*

Stvar je bila tu, masivna i preteća, postavljena u samom središtu fabrike. Za više od petnaest godina rada, Gilen se nikad nije odvažio da je nazove pravim imenom, kao da bi samim njegovim izgovaranjem iskazao njeno uvažavanje, neku vrstu prećutnog prihvatanja, što on nipošto nije želeo. To što nikad nije izgovarao njeno ime bilo je poslednji bedem koji je uspeo da podigne između nje i sebe kako joj ne bi konačno prodao dušu. Stvar će morati da se zadovolji samo i jedino njegovim telom. Ime urezano u čelik mastodonta zaudaralo je na smrt koja tek što nije nastupila: Cerštor 500, od glagola *zerstören*, koji na lepom Geteovom jeziku znači uništavati. *Zerstor Fünf Hundert* bio je čudovišni stvor od skoro jedanaest tona koji je 1986. izašao iz pogona fabrike *Krafft GmbH*, na jugu Rurske oblasti. Kad ga je Gilen prvi put video, nije ga istinski začudila bakarnozelena boja njegove metalne ljuštore. Ima li ičeg prirodnijeg od te ratničke boje za mašinu čija je jedina funkcija

* Sve Ivonove stihove prepevala je Maja Anastasijević. (Prim. prev.)

uništavanje? Na prvi pogled, čovek bi mogao pomisliti da je to kabina za bojenje ili veliki generator, ili čak – vrhunac apsurdna – glomazna rotaciona štamparska mašina. Na prvi pogled se činilo da je ružnoća jedino čemu Stvar teži. Ali to je bio samo vidljivi deo ledenog brega. Na sredini sivog betonskog poda, razjapljene čeljusti su iscrtavale taman pravougaonik veličine četiri sa tri metra iza koga je bila tajna. Tamo se, zaklonjena mrakom, u samom dnu ogromnog levka od nerđajućeg čelika, nalazila jeziva mašinerija, mehanizam bez koga bi fabrika bila samo beskorisno skladište. Što se tiče tehničkih aspekata, Cerštor 500 je dobio svoje učeno ime zbog petsto čekića veličine ljudske pesnice, postavljenih po četiri u kvadrat i peti u sredini, na dva vodoravna valjka koji su pokrivali celu širinu okna. Na to se nadovezivalo šeststo noževa od nerđajućeg čelika, koji su bili raspoređeni na tri osovine i koji su se okretali brzinom od osamsto obrtaja u minutu. Dvadesetak mlaznica je stajalo u počasnoj straži od jednog do drugog kraja tog pakla i neprekidno izbacivalo vodu od sto dvadeset stepeni pod pritiskom od trista bara. Nešto dalje odatle, četiri snažne lopatice mešalice odmarale su se u svojoj kutiji od inoksa. Najzad, čudovišni dizel-motor od skoro hiljadu konjskih snaga, zatvoren u svom gvozdenom kavezu, udahnjivao je život svemu tome.

Stvar se rodila da bi mlela, spljeskavala, tucala, gnječila, rastrzala, seckala, cepala, mešala, mesila, šurila. Ali najbolja definicija koju je ikada čuo bila je ona koju je stari Đuzepe voleo da vikne kad loše vino, kojim se po ceo dan nalivao, nije bilo dovoljno da uguši njegovu snažnu mržnju prema Cerštoru 500, nakupljanu godinama: on masakrira!

4

Atmosfera prazne balske dvorane koja je u to doba dana vladala u fabrici ledila je krv u žilama. Nije bilo ni traga od onoga što se tu odvijalo prethodnog dana. Niti je mogao da se uoči bilo kakav predznak jarosti i buke koji će zavladati između tih zidova u narednim minutima. Ne ostavljati tragove. To je bila jedna od opsesija Feliksa Kovalskog. Šef je, iz večeri u večer, tražio da se očisti mesto zločina kako bi on ostao savršen. Zločin koji se ponavljao svakog dana u godini, osim za vikende i praznike.

Gilen prođe kroz hangar vukući noge. Briner ga je čekao. Mladić u uvek besprekornom radnom kombinezonu bio je nehajno naslonjen na komandnu tablu Stvari. Ruku prekrštenih na grudima, on, kao i svaki put, dočeka Gilena sa onim čudnim,

jedva primetnim osmehom na usnama. Nikad ni reč dobrodošlice, nikad nikakav pokret, ne, samo taj nadmeni osmeh koji bi mu uputio sa svojih dvadeset pet godina i metar i osamdeset pet centimetara visine. Briner je povazan iznosio svoje istine svima koji su bili voljni da ga slušaju: svi činovnici su zaludni levičari, žene samo treba da služe muševu, to jest da danju brinu o kuhinji, a uveče zatrudne, Arapčine (tu reč je izgovarao s gađenjem) samo krađu hleb Francuzima. Nije zaboravljao ni lovatore, socijalne slučajeve, mutne politikante, vikend-vozače, drogeraše, pedere, pedere koji se drogiraju, hendikepirane, prostitutke. Taj kršni momak je imao mišljenje o svemu, vrlo zadrto mišljenje kome je Gilen odavno prestao da se suprotstavlja. Jedno vreme je trošio reči pokušavajući da mu objasni kako nije sve tako jednostavno, kako između belog i crnog postoji čitava lepeza nijansi, od najsvetlije do najtamnije sive. Uzalud. Gilen se na kraju pomirio sa idejom da je Briner nepopravljiv idiot. Nepopravljiv i opasan. Lisjen Briner je savršeno vladao umećem koje se sastoji u tome da vas rastura od zezanja a da vam pritom laska. Kad bi ga oslovio sa „gospodine Vinjole“, iz tih reči prožetih snishodljivošću izbijao je prigušeni prezir. Briner je bio zmija najgore vrste, kobra spremna da vas ugrize pri najmanjem pogrešnom

koraku, koju se Gilen sve vreme trudio da drži na odstojanju kako bi ostao van dometa njenih očnjaka. Kao vrhunac svega, taj kreten je obožavao svoj posao dželata. „E! Gospodine Vinjole, pustićete me da je ja danas uključim?“

Gilen je likovao u sebi. Ne, gospodin Vinjol ga neće pustiti da je danas uključi. Kao što ga neće pustiti ni sutra, niti bilo kog drugog dana! Gospodin Vinjol nije bio spreman da mu priušti to neizmerno zadovoljstvo koje se sastojalo u samom činu pokretanja te gadosti od jedinice za transformaciju! „Ne, Brinere. Vi odlično znate da to neće biti moguće dok ne dobijete sve sertifikate.“ Gilen je obožavao tu rečenicu koju mu je govorio sažaljivim tonom, mada je sa strepnjom čekao dan kada će mu taj debil gurnuti pod nos dozvolu za kojom je žudeo. Taj dan će uskoro doći i onda će morati da popusti. Nije prošla nijedna nedelja a da Briner ne podseti Kovalskog na to pitanje kako bi debeli podržao njegov zahtev kod uprave. Kad god je mogao, taj licemer bi se zalepio za njega kao poštanska marka govoreći mu čas „gospodine Kovalski“, čas „šefe“, i ne propuštajući nikad priliku da promoli njušku u njegovu kancelariju kako bi mu se ulagivao. Čvorak govedar na leđima bivola. I ovaj je to obožavao. Ceo taj cirkus je godio egu Kovalskog. Za to vreme, Gilen se zaklanjao iza

propisa da bi držao pridike Brineru, uvek sa onim kratkotrajnim utiskom da čačka kobru. Nemaš sertifikat, ne pipaj dugme!

„Pobogu, Vinjole, šta čekate da biste je uključili, da prestane kiša?“ Kovalski, koji ga je video iz svoje kule od slonovače, izleteo je iz kancelarije kako bi se izdrao na njega piskavim glasom. Njegova zastakljena jazbina nalazila se na skoro deset metara od tla, ispod fabričkog krova. Kovalski je odozgo sve video, kao neki mali bog koji prisluškuje svoje kraljevstvo. Najmanja uzbuna, beznačajna greška i on bi izašao na most da im izda naređenja derući se ili da ih zaspe grdnjama. A ukoliko bi, kao u ovom slučaju, procenio da to nije dovoljno, smandrljao bi se saplićući se niz tridesetak metalnih stepenika koji su cvileli u znak negodovanja ispod njegovih sto kilograma sala.

„Za ime boga, Vinjole, mrdnite! Na ulici već čekaju tri šlepera.“ Feliks Kovalski nije govorio. On je vikao, urlao, arlaukao, grdio, drečao, ali nije umeo normalno da razgovara. To je bilo jače od njega. Uvek je započinjao dan tako što bi se izdrao na prvu osobu koja bi se našla na dometu njegovog glasa, kao da je zloba koja se u njemu nagomilala preko noći morala po svaku cenu da mu izađe na usta pre nego

što ga uguši. Gilen je često bio ta prva osoba. Briner, koji je bio budala, ali nije bio ni slep ni gluv, brzo je prozreo šefovu igru i obično bi ostao sakriven iza Cerštorove kontrolne kutije. Šefovi napadi besa nisu više imali nikakvo dejstvo na Gilena. Retko su trajali duže od jednog minuta. Bilo je dovoljno da izigrava kornjaču dok ne prođe cunami, uvuče glavu i sačeka da Kovalski prestane uludo da troši reči izbacujući kiseli znoj usred isparenja. Oh! Ponekad je i te kako imao želju da se usprotivi, da se tuži na nepravdu. Da tom pakosniku sa stomačinom skrene pažnju kako velikoj kazaljci na satu iznad vrata svlačionice, jedinom koji je Kovalski priznavao, treba još deset minuta da zauzme vertikalni položaj, pa on uopšte ne zaslužuje njegove neosnovane grdnje, budući da je u njegovom ugovoru o radu navedeno da smena počinje tačno u sedam sati, a ne u šest sati i pedeset minuta! Ali radije bi oćutao. To je bilo najbolje rešenje: da zatvori gubicu, okrene se i zaputi ka svlačionici i ne sačekavši da on izruči tu bujicu zlobnih reči koja mu je izlazila iz usta i koja je izvirala ko zna gde.

Gilen otvori svoj metalni orman. Činilo se da natpis belim slovima, odštampan na leđima kombinezona, sija u mraku. STERN. Pet slova od *Société de traitement et de recyclage naturel*.^{*} Kad bi ih

^{*} Franc.: Preduzeće za preradu i prirodno recikliranje. (Prim. prev.)

pominjao, Briner je uvek dodavao reč *Company*. STERN *company*. Smatrao je da je tako otmenije. Logo je predstavljao siluetu lepe arktičke čigre, ptice koja veći deo vremena provodi u potrazi za letom, pa je tako skoro osam meseci godišnje u vazduhu, u stalnoj trci sa suncem, i sleće samo nakratko. Briner, koji se u ornitologiju razumeo isto koliko i u teologiju, video je u toj ptičjoj silueti običnu lastu. Gilen nije hteo da mu protivreči ni u tome. On uvuče svojih pedeset osam kilograma u radni kombinezon, zatvori vrata kasete i duboko udahnu. Stvar je čekala svoje pomije.